מחדל המכשול: על הגדר והטכנולוגיות שאמורות היו לעצור את חמאס – וקרסו בתוך 4 דקות

המיליארדים שהושקעו במכשול בגבול עזה הושקעו כמעט לחלוטין במכשול התת-קרקעי • בגדר העילית, זו שממנה פרצו מחבלי חמאס לבסוף, לא הושקע כמעט דבר • לתושבי העוטף שיווקו את המכשול כגבול חכם וקטלני, גדר עמוסה בטכנולוגיות • בפועל זו הייתה גדר טיפשה ומיושנת, שנחדרה בתוך 3 עד 7 דקות • התחקיר המלא על מחדל המכשול

עמרי מניב | חדשות סוף השבוע | פורסם 19/10/25 07:15

תמונות החדירה לשטח הארץ דרך הגדר שנמחקה נצרבו היטב בתודעה הישראלית הקולקטיבית. הן ממחישות את הפער בין מה שהאמנו בו, לבין ההלם והקריסה ב-7 באוקטובר. את הפער בין הקלות הבלתי נסבלת שבה אלפי עזתים צעדו לתוך ישראל לבין מה שמכרו לנו ולתושבי העוטף: "המכשול הבלתי עביר שעל גבול רצועת עזה". בחדשות סוף השבוע הבאנו אמש (שבת) מידע חדש על עומק המחדל: הדרך לבניית הגדר, הנורות האדומות שנדלקו, החורים שלא נסתמו והאזהרות שלא טופלו – ושלא הובילו לשיפור המכשול, כך שיוכל להתמודד עם האיומים שמעבר לגדר.

זו הייתה אמורה להיות הגדר המושלמת, עם יכולות שנראות כמו מדע בדיוני. שימוש במערכים אוטונומיים, משולבים עם עולם הרובוטיקה והרחפנים. רובוט שסורק את הגזרה, רחפנים שיוצאים אוטונומית מתוך המכשול התקיפה. מכונת אש בלחיצת כפתור מהחמ"ל. המכשול ממש אמור לקום לתחייה ולהפוך למכונת הרג אל מול כל מי שמעז להתקרב.

"מה שהיה לפני המכשול - לא יהיה עוד"

ראש הממשלה נתניהו ליווה אישית את פרויקט המכשול, וגם הצהיר עם תחילת הקמתו: "המכשול יימנע חדירת טרוריסטים מעזה לשטחנו, מעל פני הקרקע". כשכוכבי נבחר לרמטכ"ל הוא פיתח את המכשול, וכינה אותו "גבול חכם וקטלני". הוא גם אמר: "המכשול

הזה משנה מציאות. מה שהיה לפניו לא יהיה עוד". מי שאישר את הדרישה המבצעית, היה מפקד פיקוד הדרום אז, אייל זמיר.

והיה את פרויקטור הגדר, מי שתכנן והוציא אותה לפועל. ראש מנהלת גבולות ותפר במשרד הביטחון, תת אלוף ערן אופיר: "הגדר העילית היא גדר משמעותית מאוד, שהיא ערוכה לאיומים של עזה. היא מסיבית, היא משמעותית, היא חזקה במיוחד, והיא תענה לכל ההגדרים שיש לנו במרחב הזה. זה מכשול עילי, שלא מאפשר חדירה מעל הקרקע, ואמצעים שלא יאפשרו כניסה למדינת ישראל".

החדירה לישראל ב-7 באוקטובר

באוגוסט 2021, עם השקת פרויקט הגדר, נכתב במסמך פנימי של צה"ל: "רתמנו את הטכנולוגיה כדי לגשר על פערי השגרה והשחיקה של החיילים. את הפעולות השגרתיות העברנו לרובוטים, בעלי יכולת למידת מכונה. רחפן יכול לעשות אלפי גיחות, בוקר וערב, לזהות כל שינוי בשטח ולא להתעייף לעולם".

מעט קשה להאמין, אבל מאחורי ההצהרות הבומבסטיות האלה לא היה כמעט כלום. הביטחון נשאר רק על הנייר ובסרטי ההדמיה הנוצצים. זו כמעט תוכנית הונאה – אבל של מערכת הביטחון והדרג המדיני נגד אזרחי ישראל.

יוסי לנגוצקי, בעבר יועץ הרמטכ"ל למלחמה במנהרות, אומר: "אמרתי – 'חברים, זאת אשליה'. לא שזה לא עוזר בכלל, אבל זאת אשליה שיש פה סגירה הרמטית, אין חיה כזאת. וחס וחלילה, תראו מה שיכול לקרות".

בכיר בצוות ניהול הפרויקט: "איפה כל הטכנולוגיות שהבטיחו? מכרו פה חלומות לתושבים. הגבול לא היה לא חכם ולא קטלני. לוקח לפחות עשור, אם לא 20 שנה, לפתח את מה שכוכבי רצה - צבא של רובוטים. הטכנולוגיה הזאת אפילו לא קיימת עדיין. בסוף זאת הייתה גדר רגילה וטיפשה עם סנסורים לא מתוחכמים".

מסיבת עיתונאים עם הקמת המכשול

בכיר בפיקוד הדרום בזמן הקמת הגדר: "אתה לא יכול לדלל כוחות, כמו שעשו, על בסיס משהו שלא קיים. היו על המכשול שני רובוטים שפטרלו כל פעם שיש עיתונאים. חוץ מזה הם לא עשו כלום. במערכת הביטחון ידעו שהגדר החכמה זו פיקציה".

באמ"ן משיגים את "חומת יריחו" - אך דבר לא משתנה בגדר

פרויקט המכשול נולד אחרי מבצע צוק איתן. בישראל נדהמו מכמות המנהרות שמובילות מעזה לתוך יישובי העוטף. זאת הסיבה שהחליטו להשקיע 3.5 מיליארד שקלים, שצמחו בהמשך ל-5 מיליארד, בתת-הקרקע. בהקמת קיר סלארי מתחת לאדמה. רק 122 מיליון הושקעו בכל מה שמעל.

ד"ר עופר גוטרמן, בעבר קמ"ן המזכיר הצבאי של נתניהו: "השקענו מיליארדים בפרויקט שמטרתו הייתה לקטוע את המנהרות ואת היכולת לחדור דרכן. ומה שפוספס זה היכולת בעצם לבצע את אותה פשיטה רחבה מעל הקרקע".

ד"ר יובל שטייניץ, יו"ר רפאל, שר וחבר קבינט תחת נתניהו: "אני אמרתי תמיד שהסכנה העיקרית בעיניי זה לא חוליה או אפילו לא 20 חוליות שחודרות בבת אחת דרך מנהרות - אלא מתקפה רבתית של אלפי לוחמים שיפתיעו אותנו ויום אחד יחצו את הגדר ויכנסו לשדרות, לקיבוצים, לבסיסים".

בזמן שמתחילים להקים את המכשול, באמ"ן נוחתת במרץ 2018 בפעם הראשונה התוכנית של חמאס לשבירת אוגדת עזה. זו ש-4 שנים לאחר מכן תיקרא "חומת יריחו". בחמאס מתארים לפרטי פרטים כיצד אלפי מחבלי נוח'בה יחדרו לישראל - מלמעלה, מהקרקע, לא מהמנהרות. זה לא משנה כלום בתוכניות של הגדר. ממשיכים כרגיל.

ד"ר דני תרזה, מומחה לתכנון גדרות ביטחון: "אנחנו קיבלנו את האיומים האלה, את איומי הפלישה, ולא נתנו לאיומים האלה מענה עם הגדר שהקמנו".

בכיר בפיקוד הדרום בזמן הקמת הגדר: "סיפרו לתושבים שהגדר העילית תמנע חדירה, אבל היא בכלל לא נבנתה לזה, היא נועדה רק לעכב ב-15 דקות. גם אין לה מענים למטענים, אפילו לא לטרקטור. השקיעו הכול בתת קרקע, התכוננו למלחמה הקודמת, לצוק איתן".

ד"ר תרזה: "כל התוכנית שם הייתה בנויה אל מול שניים, שלושה, ארבעה מחבלים שיחצו את הגדר, ולא אל מול צבא הטרור".

במערכת הביטחון מבינים - אך לא מגלים לתושבים

בזמן שבדרג המדיני ובמטכ"ל גוזרים סרטים, באוגדת עזה מוטרדים מאוד. מבינים שהמכשול הזה לא ימנע מתקפה של חמאס, אז מנסים בכלים שלהם לשפר מה שאפשר. מפקד האוגדה אז, נמרוד אלוני, יוזם תוכנית שכוללת הפעלת מטענים, ולא ניתן להרחיב לגביה. התוכנית לא יוצאת לפועל, בשל החשש שגם חיילים עלולים להיפגע ממנה. זו גם הסיבה שללוחמים בגזרת העוטף לא היו רימונים בשבעה באוקטובר. הם ננעלו בארון גדודי, כדי שלא יקרו טעויות.

והנה עוד דוגמה שיכולה ללמד כמה מעט חשיבה הושקעה בתכנון של המכשול. בגדר הגבול יש עשרות שערים. בגדר שעון החול, שהוקמה מאות מטרים ממנה, החליטו להציב שערים - בדיוק ממול, וביניהם לסלול שביל לרכבים. זה אולי עושה חיים קלים יותר לצה"ל, אבל גם למחבלי החמאס, שרוצים ליזום מתקפה בהפתעה.

הרמטכ"ל אייל זמיר ברצועה | צילום: דובר צה"ל

כדי להתמודד עם התכנון הלקוי הזה, מפקד האוגדה אז, נמרוד אלוני, יוזם את פרויקט הסללומים. במקום השביל הנוח בין השערים, הוא מקים סוללת עפר, וסולל שביל ארוך ומפותל בין השערים. המטרה - לעכב בעוד 10 דקות את המחבלים. הוא מספיק להקים 3 כאלה, אבל אז מתחלף והפרויקט נגנז.

במערכת הביטחון, בשלב מסוים, כבר מבינים שפנטזיות לחוד ומציאות לחוד. והגבול, בשלב הזה, לא חכם ולא התקפי. אבל לא מגלים לתושבי העוטף שכרגע אין פתרונות שייתנו מענה מספק. עם מה נשארנו מכל זה? עם מערכת ה"רואה-יורה" הוותיקה. מגדלים שעל כל אחד מהם אמצעי תצפית ומקלע, שמופעל מחמ"ל התצפיתניות. במערכת הביטחון התגאו, ואמרו שמדובר בכלי קטלני במקרה של ניסיון חדירה.

בכיר בפיקוד הדרום בזמן הקמת הגדר: "ה'רואה-יורה' לא רלוונטית לאירוע כמו 7 באוקטובר. קיימת רק בשליש גזרה, ואפשר להפעיל בו זמנית רק ארבעה מקלעים. רעיון נחמד, שנועד לתת מענה לשלושה מחבלים שמנסים לחדור. גם ככה מותקן שם מקלע מיושן מאוד".

בצבא, כאמור, הבינו את הבעיה - ובשנתיים שלפני 7 באוקטובר הציעו לשדרג את המערכת. בפיקוד הדרום, למשל, הציעו להחליף את המקלע הישן בתותח קטן, בדומה למערכת ה"רואה-יורה" של חיל הים. הם סורבו. האוגדה הציעה את פרויקט גרזן ירוק - מעבר למערכת דינמית עם מקלעים משוכללים על כל הגזרה. העלות: 80 מיליון שקלים. הם סורבו. אבל, הוקצו 15 מיליון שקלים לפרויקט קטן יותר. אלא שמפקד הפיקוד, טולדנו, העדיף להקצות את הכסף לטובת תיקוני גדר. מערכת ה"רואה-יורה" נשארה לא יעילה ומיושנת. התקיימו דיונים איך ממגנים את המגדלים האלה אל מול האיום שכבר הכירו היטב, של הרחפנים המטילים שחמאס מפעיל. גם פה לא עשו כלום. התוצאה ידועה.

סירת גומי בוערת בחוף זיקים, 7 באוקטובר

גם בים, הפער בין המכשול הדל לבין הביטחון העצמי המופרז היה עצום. לא אלפי מחבלים, אלא בסך הכול 7 סירות שטו מעזה לישראל. כולן חדרו את המכשול, בלי בכלל לחוש את קיומו. ה"רואה-יורה" לא עמדה במהירות של הסירות שחלפו על פניה, בלי להיפגע. 16 מחבלים גם הצליחו לעלות לחוף ולרצוח 17 אזרחים. המכשול הימי קרס.

העימות בצמרת הצבא

אנחנו יכולים לספר היום על עימות בצמרת הצבא במהלך הקמת המכשול. בין הרמטכ"ל כוכבי לבין מפקד פיקוד הדרום אז, הרצי הלוי, על מערכת חדשה ומתוחכמת שיכולה לזהות סימנים ייחודיים בקרבת הגדר. הרצי ביקש להטמיע אותה בגבול הרצועה. כוכבי קבע – יש להקים אותה בצפון.

כבר הבנו שלעבור את הגדר זה לא מסובך. אבל איזה כוח אש מחכה למחבלים ברגע שהם מנסים לחצות? מעט מאוד.

בכיר באוגדת עזה לשעבר: "בכל דיון מטכ"לי, האוגדה ביקשה שיהיו פה 3 זיקים. לא נתנו. ביקשו שזוג מסוקי קרב יעשו את הכוננות מכאן. לא נתנו. כשהורידו סוללת מרגמות, בנובמבר 2020, ביקשו שתשב פה סוללה ארטילרית. באגף המבצעים סירבו".

הכוח המשמעותי שאמור לפגוש את המחבלים במקרה של חדירה הוא הטנקים. רק 14 מהם היו מאוישים בבוקר התקיפה. אבל גם זה לא מדויק.

יהודה, אביו של שורד השבי נמרוד כהן: "הם שם, מול הגבול. והטנק מגיע אחרי על מוביל כדי לחסוך שעות מנוע. הצוות לא יכול לתפקד ברגע של פעולה מבצעית. כי הכלי שניתן להם על ידי הצבא לא היה תקין. כי ניסו לחסוך כמה גרושים. לחסוך שעות מנוע".

אלא שממש לא מדובר בטנק תקול אחד שנאלץ לנסוע על מוביל. מסתבר שזו הייתה המדיניות שהכתיבו אגף המבצעים ומפקד זרוע היבשה - היום סגן הרמטכ"ל, תמיר ידעי.

טנק בוער ב-7 באוקטובר | צילום: ap

בכיר בפיקוד הדרום לשעבר: "קילומטרים לטנק זה עולה כסף. ואם נוסעים בגזרה, אז צריך חלקי חילוף. ולא היו. אז אמרו, עדיף שהטנקים לא יזוזו. ככה לפחות הם יהיו כשירים למלחמה. אבל איך תהיה כשיר אם אתה לא מכיר את העמדות שלך? לא מכיר את הגזרה? לא יודע אם הטנק בכלל מסוגל לנסוע. חסכו כמה שקלים על הטנקים, אבל השקיעו מיליארדים על גדר לא רלוונטית".

5 חודשים לפני מתקפת חמאס יורדת פקודה, כך אנחנו חושפים, לצמצם את מספר הקילומטרים של הטנקים והנמ"רים בעשרות אחוזים. גם באוגדת עזה, וגם בלבנון ורמת הגולן. מפקד אוגדת עזה, אבי רוזנפלד, חורג מהמכסה ונקרא לבירור אצל מפקד פיקוד הדרום טולדנו. הוא ננזף - אין לך אישור לזה. לא לחרוג יותר.

הניסויים בגדר שלא הדליקו נורות אדומות

מי שהבינה היטב עד כמה הגדר חדירה הייתה הנהגת חמאס. כדי לוודא שהם יכולים להוציא את פריצת המכשול לפועל, אנחנו יכולים לספר על סדרת אימונים יסודיים שהם ערכו. הגיעו עם אופנועים מלווים בגשרונים לחצייה. 10 שבועות לפני 7 באוקטובר הם כבר החלו בשורת ניסויים על הגדר; פוצצו עליה מטענים, בחנו כיצד אפשר לפרק אותה מהר ככל הניתן, ומה זמן התגובה של צה"ל.

בשבת, שבוע לפני המתקפה, נערך הניסוי המרכזי: פיצוץ הקורה שמקריסה את חלק הגדר כולו. הניסוי הוכתר בהצלחה. זה לא הדליק אף נורה אדומה.

לנגוצקי טוען: "אני הצעתי לעשות תרגיל, איך פורצים את החומה. בואו נביא מישהו שיקדיש מחשבה, שישחק את התפקיד של החמאס. מזה תבינו מה הליקויים. אני לא חושב שזה נעשה".

האפשרות של פריצה רחבה הייתה על שולחן המטכ"ל ופיקוד הדרום, אבל לא ניתן לכך מענה. הם לא ערכו ניסויים כדי להבין אם עובי הפלדה מגן מפני אותם פיצוצים או מפני דחיפה של טרקטור. הזמן שלקח לחמאס לפרוץ את 2 הגדרות ב-7 באוקטובר נע בין 3 ל-7 דקות בלבד. זה מה שנשאר מהמכשול המפואר.

מי שאישר את תוכנית הגדר הוא כאמור הרמטכ"ל של היום, אייל זמיר. לפני חודשיים וחצי הוא העניק לראש מנהלת גבולות ותפר, ערן אופיר, מי שתכנן והוציא לפועל את הקמת הגדר, דרגות חדשות. עכשיו הוא אלוף. ההחלטה התמוהה הזאת מתחדדת עוד יותר עם הסיפור הבא שמספר לנו קצין בכיר לשעבר בפיקוד הדרום: "ערן אופיר הגיע להרצי אחרי המחדל. אמר לו, תמנה אותי לאלוף. הרצי לא הבין על מה ולמה. אופיר השיב לו - על סמך פז"ם. אלוף זו לא דרגה של פז"ם, נתנו פעם למישהו בגיל 100 כאקט של כבוד, זהו. הרצי לא אישר את זה. זמיר דווקא כן. למה? לא מסובך להבין".

תת אלוף אילן סבג, ששימש כקצין הנדסה ראשי, תיחקר את מחדל המכשול וכתב בסיכום התחקיר: "כמו בקו מז'ינו וקו בר לב, כשעושים פרויקט ארוך ומשקיעים הרבה כסף, זה מייצר ביטחון מופרז".

הרמטכ"ל לשעבר הרצי הלוי | צילום: דובר צה"ל

היום אפשר כבר לומר בצורה ברורה - המכשול היה פיקציה. הוא לא נתן שום הגנה. היו בדרך מי שהתריעו, אבל מי שקיבלו את ההחלטות סתמו את האוזניים. לאלה אחריות גדולה למחדל. במערכת הביטחון יש מי שחושב שבמקום הגדר הזאת, היה עדיף כבר לשים תלתלית זולה. זו כנראה הייתה מעכבת את המחבלים קצת יותר - ובעיקר מאלצת את הצבא לתת מענה טוב יותר לאפשרות של חדירה המונית.

בנוסף, הרמטכ"ל אייל זמיר, קיבל ב-2018 את תוכנית חמאס לשבירת אוגדת עזה, זו שארבע שנים לאחר מכן זכתה לכינוי "חומת יריחו". מתקפת פתע דרך הגדר העילית באמצעות אלפי מחבלי נוח'בה שייכבשו את המוצבים והיישובים בעוטף - כפי שקרה ב-7 באוקטובר. זמיר לא עשה דבר; לא דיונים, לא מסמכים, לא עדכון לתוכנית ההתרעה וגם לא בנייה של תרחיש ייחוס חדש. הוא גם לא עדכן את הדרישה המבצעית של המכשול, זו שהוא עצמו אישר, כדי לבלום טוב יותר מתקפה מהקרקע.

מי שכאמור היה אמון על בניית הגדר, לפי התוכנית של זמיר, הוא ראש אגף גבולות ותפר במשרד הביטחון ערן אופיר. ב-7 באוקטובר, הגדר כאמור קרסה לגמרי. למרות זאת, זמיר - באישור שר הביטחון ישראל כ"ץ - העניק לאופיר, באופן חריג במיוחד, דרגות אלוף. שר הביטחון כ"ץ שמונע ומסכל שורה של מינויים אחרים - במינוי הזה, של בכיר במשרד שלו, הוא מסכים בשמחה.

תגובות

ממשרד הביטחון נמסר: "המכשול קטע מעל 30 מנהרות חוצות ועצר הקמת חדשות. המכשול העילי נבנה לפי הדרישה המבצעית לבלימת חדירה של הגדר ולא לפריצה המונית באמצעות חומרי נפץ. מערך האיסוף של המכשול נתן התרעה מוקדמת ומידע בזמן אמת. אנו מעניקים גיבוי מלא לאלוף ערן אופיר ולמנהלת גבולות ותפר שהקימו למעלה מ-1,200 ק"מ של מכשול בכל גבולות המדינה".

מטעמו של הרמטכ"ל לשעבר, אביב כוכבי, נמסר: "בתקופתו של כוכבי הוחלט לפתח שיטות חדשות לאיתור אויב והשמדתו. כל פיתוח דורש זמן והתהליך טרם הבשיל עד סיום תפקידו. במקביל, מרכיבי ההגנה המסורתיים שופרו וחוזקו. כמו כן, הוכנסו לשימוש שיטות חדשניות ובוצעו מבצעים רבים ששיפרו את איכות המודיעין בגזרה".

מדובר צה"ל נמסר: "צה"ל ביצע תחקירי עומק על תפיסת ההגנה בגבול רצועת עזה ופועל למימוש הלקחים. הפעלות הרק"ם בעוטף הושפעו מהגבלות תקציביות והערכות מצב מבצעיות. הרמטכ"ל בתקופתו בפיקוד נערך להתמודד עם תוכניות חמאס שהיו מוכרות אז. הניסיון לחבר בין הידוע היום לבין התוכניות שצה"ל הכיר לפני שבע שנים, ואת הרמטכ"ל אישית למחדל הוא מניפולטיבי ולא מקצועי. ערן אופיר ראוי להוקרה על תרומתו לבניית גבולות המדינה. העלאתו לדרגת אלוף באישור שר הביטחון זכתה לתמיכה רחבה מרמטכ"לים ושרי ביטחון קודמים".

בקשת חדשות 12 לקבל את ההמלצות או את שמות הממליצים על אופיר לא נענתה.